

U kojoj mjeri društvo može da odgovori na problem zavisnosti od droga

Neophodna jača podrška i porodice i države

STR. 4 i 5.

ILUSTRACIJA

Avion kompanije Flaj Dubai se srušio na jugu Poginula 62 putnika

STR. 11.

Novi teroristički napad u Turskoj

Eksplozija bombe u centru Istanbula, ubijeno pet osoba

Gimnazijalac Stefan Marković pjeva uz gusle i pravi taj tradicionalni instrument

„Balkanska carica“ umjesto Džastina Bibera

STR. 17.

U današnjem broju donosimo

Ambasador Slovenije pri NATO-u Jelko Kacin

Sporazum vlasti i opozicije bio bi dokaz političke zrelosti

STR. 3.

Dvije krivične prijave protiv osoba koje se bave izradom seminarskih i diplomskih radova

Na fakultete stiže detektor za plagijate

STR. 7.

Utisci o istorijskoj posjeti britanskog kraljevskog para Crnoj Gori

Snažan impuls prijateljskim odnosima dvije države

STR. 2.

RAZGOVOR: Slobodan Šnajder, književnik

Istoriju ne prave crni i bijeli anđeli

STR. 13.

PODSJEĆANJE: Dragan Nikolić se rado sjećao vremena provedenog u Beranama

Za njega je Crna Gora bila utočište

STR. 15.

Podaci Ministarstva prosvjete o inkluzivnom obrazovanju

U crnogorskim školama 1.326 djece sa posebnim potrebama

STR. 8.

RAZGOVOR: Slobodan Šnajder, književnik

Istoriju ne prave crni i bijeli anđeli

Ljudi hoće jasne odgovore, iako najčešće ne znaju postaviti jasna pitanja. Nijesu svi ljudski izbori jednako vrijedni. Pitanje krivice, međutim, ima smisla jedino onda ako su ti izbori bili slobodni

PODGORICA - Hrvatski dramaturg, književnik i publicista Slobodan Šnajder objavio je nedavno roman „Doba mjeđi“, veliku priču o muškarcu i ženi koji su postojali u vrijeme ekstreme i njihovom potomku koji, ne prihvaćajući ulogu isljednika koji bi trebao ispisivati njihove alibije i dati im oprost, mora izaći na kraj sa tom činjenicom. Georg i Vera, kako se u romanu zovu, bili su u Drugom svjetskom ratu na suprotstavljenim stranama. Širi narativni okvir u kojem je kontekstualizovana sudbina glavnih junaka je viševjekovna epopeja folksodajčerske porodice Kempf. Priča počinje 1770. godine kada grupa njemačkih kolonista dolazi u Vukovar i ostaje u Slavoniji gdje su nazvani folksodajčerima. Roman završava smrću Georga Kempfa. Cijela ta porodična saga evropska je po tome što se na nekoliko tačaka ovog kontinenta dogodila u mnogo verzija.

O Šnajderovom romanu više ćemo čuti u četvrtak, 24. marta, u 19 sati u Narodnoj biblioteci „Radosav Ljumović“ gdje je zakazana promocija djela o kojem će, uz autora, govoriti izdavač Hašim Bahtijari.

POBJEDA: Kako ste započeli pisanje „Doba mjeđi“?
ŠNAJDER: Bile su potrebne dvije smrti. Dakle, visoka cijena - smrt oca i majke. „Mjed“ sam pisao dulje od ostalih svojih stvari i sigurno ne u jednom dahu. Iako sam pisao o ljudima koji su mi, u isti čas, nekako i najbliži i najdalji (to je i te kako moguće u šumi obiteljskih odnosa), bio mi je potreban i ogroman rešerš izvora različitih i tematski i žanrovski.

POBJEDA: Što je srž tog romana? Zla kob jedne porodice razotkrivena u vremenu? Istorija kojom se može objasniti opšta osakaćena savremenost?

ŠNAJDER: I još mnogo toga. U ovom „ljuštenju luka“ (Grass!) svakbi možda mogao naći neki svoj sloj. Ovakva polisemija mnoge će preplašiti. Ljudi hoće jasne odgovore, iako najčešće ne znaju postaviti jasna pitanja. Jako sam se trudio oko višeznačne slike prošlosti, napose one prošlosti koja nikako da prođe. Ja znam da povijest ne prave crni i bijeli anđeli, daleko od toga, ali vjerujem da nisu svi ljudski izbori jednako vrijedni. Pitanje krivnje, međutim, ima smisla jedino onda ako su ti izbori bili slobodni, a to su u našoj povijesti bili rijetki petki. U romanu se ispituje zaprepastujuća činjenica da se znalo dogoditi to da vrlo slične društvene okolnosti proizvedu posve suprotna opredjeljenja. Shvatio sam kako je tanka razdjelnica Dobra i Zla. Upravo ta činjenica čini jednu povijest tragičnom. Ali koga

Crna Gora ostaće mi povezana s Brankom Sbutegom

POBJEDA: „Doba mjeđi“ predstavite u Podgorici. S kakvim osjećajima dolazite u Crnu Goru?

ŠNAJDER: Dolazim živima i mrtvima, što je u skladu sa svjetom mog romana. Prije svega, Crna Gora ostat će mi povezana s Brankom Sbutegom. Da mi je u „amanet“ ostavio samo opis složene procedure „umira krvi“, bio bi to velik dar. U Dobroti nije mi bilo nedrago vidjeti na policama moje knjige. Premda, neke

od njih držao je, imajući na pameti Gundulića, „porodom od tmine“. U Dobroti nalazi se fantastičan mural mojeg prijatelja Ede Murtića. Jedne noći Branko je svirao na orguljama uz taj mural... Kad smo skupa objedovali u sjeni tornjeva zagrebačke prvostolnice, imao sam dojam da se on ne čuti onako dobro kao u Dobroti. Potom, u Cetinju, tomu po svemu čudesnom mjestu, Lidija Dedović režirala je „Enciklopediju izgubljenog

vremena“. Mnoge sjene koje su se za mnom oduljile u Hrvatskoj sprječile su gostovanje ove predstave, a isto se dogodilo i novoj režiji istoga komada. „Enciklopediju“ je, sasvim nedavno, u Novom Sadu (Pozorište mladih), što je valjda dovoljno daleko od Zagreba, postavila Snježana Banović.

I napokon, Crnogorka je Lidija Vukčević, ozbiljna književnica čiji su se roditelji davno skrtili kod nas, ali ona je do danas ostala nekako skrivena, što je nepravedno. No, mene su davno poučili da u književnosti nema pravde.

to zanima, kad mi nećemo istinu već hoćemo parole? A sve su one tako stare, tako smežurane da im je teško udjeliti poljubac (ovo je skriveni citat mog prijatelja Dušana Makavejeva – „Poljubac za drugaricu parolu“).

POBJEDA: Denis Derk je za „Večernji list“ napisao da ta knjiga ima posebnu težinu jer njome pisac govori o vlastitim živim ranama i poravnava račune sa roditeljima i rođacima...

ŠNAJDER: Poravnava račune? To je gruba riječ. Tko sam ja da bih sudio? Više sam od minerala, pa vjerojatno i biljke, ali manje od Boga i njegovih anđela. A i Bogu svemogućem (kojega ispričava jedino to što ne postoji) domorilo je suditi. U „Mjedi“ imate autobiografije tek nešto malo više nego u svakom romanu. Čak i u romanu koji spada u žanr naučne fantastike, autor će upisati neke svoje želje i projekcije koje su, premda se radi o dalekoj budućnosti, dio njegove autobiografije.

Jer svak je uz ono što jest, pomalo i ono što bi htio biti. Prekoračiti zid privatnog života? To zvuči kao ukinuće četrnog zida u nekoj komornoj drami. „Doba mjeđi“ jest, međutim,

ep, roman-rijetka u kojoj se rastvara sve ono puko privatno i uvire u povijest, čak i kad iz nje ispada u trijumfu potpunog zaborava.

POBJEDA: Kakvu emociju pobuđuje u Vama Georg Kempf?

ŠNAJDER: Nije nikakva tajna da je Kempf moj otac, pjesnik Đuro Šnajder koji je bio Volksdeutscher. Kao takav, on, budući u dobi kad se daje caru carevo, nije mogao izbjeći da bude unovačen u njemačku vojsku. Kao Nijemcu „izvan Reicha“ usud mu je imao biti Waffen-SS. Bio je, dakle, silovoljac. Kao dijete rastavljenih roditelja, oca sam upoznao u kasnom puberte-

tu, do tog je vremena on za me bio jedan u mnoštvu ljudi pod šeširima. Tada sam već i sam pomalo škrabuckao, pa smo nas dvojica vodili intelektualne debate. Nikada me nije poveo na utakmicu.

Đuro Šnajder spada u „krugovašku“ generaciju, prvu koja se stala oslobađati od socio-realističkih klišeja. To je ona generacija pisaca koja je upravo ovih dana ispala iz kurikulu za srednju školu. Doduše, moj je otac ispao nešto ranije, već 1990, kada je izbrisan iz antologija u kojima je dotad imao svoje mjesto nekimlikim antologijskim stihovima. Bio je i ostao trajno sumnjičav prema svim masovnim zanosima. Uzgred, iza rata napisao je lijepu poemu o ustanku bokeljskih mornara pod starom Austrijom. Eto, bavio se poviješću, možda znajući da će iz nje ispasti.

POBJEDA: A Vera?

ŠNAJDER: Vera je moja majka koja je bila novinarka i aktivistkinja AFŽ-ea, i to onako, skroz-naskroz. „Bizarnost“ jest u tome što je istodobno s očevim dizanjem u vojsku i slanjem na Poljsku, moja majka u ustaški logor Staru Gradišku. Da je moj otac sreću svoju maj-

PLUTANJE KROZ VRLJEME: Slobodan Šnajder

ku prije oslobođenja, on bi je, po reglemanu svoje jedinice, imao na mjestu smaknuti kao skojevku (bila je premlada da bi bila komunistkinja). A bogami i ona njega, kad se, nakon zamjene, pridružila Šumi.

Eto, kad sam, već na početku svoje treće dobi, shvatio o čemu se tu radi, svanulo mi je da moram ispisati „Mjed“, pa što bilo. Medicina neće nikada pronaći način da se jedna polovica „operira“, a da biće koje u sebi nosi tu podjelu preživi. Nisu svi ljudski izbori jednaki, ali postoje naporedo, čak i kad se isključuju, i s tom činjenicom moramo izaći na kraj. Ja sam ispisao 600 stranica, što je relativno bolje od potiskivanja.

POBJEDA: Da li njihove sudbine, svaka na svoj karakterističan način, ilustruju ideju da sloboda u vanjskom svijetu nije moguća, da je slobodu moguće naći jedino u samome sebi?

ŠNAJDER: Vi aludirate na „školu mišljenja“ koja se, prema jednom atenskom trijemu, zvala stojom. Stoici su vjerovali u slobodu roba u lancima. I mnogi kršćani koje su razdirali lavovi u arenama vjerovali su da su na unutrašnji način slobodni, iako nestaju u krajnjoj neslobodi. Čak da je to istina - da sloboda u vanjskom svijetu nije moguća - to ne bi bio neki dokaz protiv nje. To što nečega nema nije dokaz protiv toga čega nema. Opredijeliti se baš za to čega nema, to je sloboda.

Uzgred, svi likovi romana „nastupaju“ pod zaključanim imenima. Iznimka je jedino stanovita Sofija, Srpkinja, ja mislim jedina žena koju je moj otac stvarno volio (ostavio joj je nekoliko lijepih stihova), a koja je ubijena u Jasenovcu.

POBJEDA: „Povijest ne poznaje kategoriju pravde i ne boluje od milosti... Georg Kempf nije uspio ni u čemu osim da ostane stranac... Na ovome svijetu nema sigurne adrese...“ To su neke od posljednjih rečenica Vašeg romana. Jesu li to strijele odapete na ljudski rod kao cjelinu?

ŠNAJDER: Daleko bilo. Čovjek sam „i ništa ljudsko nije mi strano“. Ali, uistinu, Kempf je ostao apsolutni stranac, na neki način i prema

svojemu sinu. Da na ovome svijetu nema sigurne adrese, svjedočimo svakodnevno. „Umir krvi“ nije kod nas nikada čestito obavljeno. Sad ću se malo šaliti, premda, nije mi do šale. Nedavno sam upravo u Podgorici vidio velik plakat, odštampan očito u „privatnoj režiji“ na kojemu se zajednica obavještava da ta i ta obitelj odustaje od krvne osvete...

POBJEDA: Molio bih Vas da kažete nešto o funkciji onih kratkih skretanja naracije iz društvenih i istorijskih koordinata u alegorijski, izmaštani životinjski svijet?

ŠNAJDER: Ako zavirite u popis izvora na kraju romana, vidjet ćete da u njemu surađuju izvori o poljskom antisemitizmu, potom oni o Waffen-SS-u, obiteljska dokumentacija i slično. Ali, onda ćete naletjeti na belgijskog nobelovca Maeterlincka i njegov „Život mrava“.

Elem, mravi su u romanu reprezentanti staljinizma, a štakor stoji za nacizam. Malo je poznato da se u svijetu mrava neprekidno vode strašni ratovi, a da je jedna vrsta štakora izvela u Europi nad drugom vrstom genocid.

POBJEDA: Vjerujete li da ste uspjeli pronaći „recept“ za dobar roman? Da li je moguće naći recept da se postane dobar romanopisac?

ŠNAJDER: Da je moguće pronaći takav recept, ja ga nikako ne bih odao. Meni uvijek izgledaju pomalo bizarno oni „tečajevi pisanja“ u kojima profesionalci prenose iskustva gladnim i žednim amaterima. Mislim da su to gluposti. Pisati se ne da naučiti onako kao što je moguće, barem kao tehničku vještinu, naučiti svirati klavir. Moguće je opismeniti se. Druga je sad stvar da gotovo svi oni koji su opismenjeni žele biti i pisci. Potpuno je nevjerovatno što se u Hrvatskoj u godini objavi 50 romana. U Sloveniji cijela stotina. Više je pisaca nego čitatelja.

Nisam, dakle, želio napisati jedan „književni događaj“. Napisao sam svoj roman. Veći dio života dao sam teatru, danas sumnjam da je to bila dobra odluka. Naravno, kad vas jednom stave u svoje pretince, jako je teško iz njih makar i izviriti. **Vlatko SIMUNOVIĆ**

ŠNAJDEROVA DRAMA NA CETINJU: „Enciklopedija izgubljenog vremena“ u produkciji Zetskog doma